

**1994. aastal Eesti Vabariigi territooriumilt parvlaevaga
Estonia sõjatehnika väljaveo asjaolude väljaselgitamiseks
moodustatud Riigikogu uurimiskomisjoni
istungi protokoll nr. 29**

Tallinn, Toompea

15. mai 2006 a.

Algus 12.44 lõpp 14.38

Juhataja: Margus Leivo

Protokollis: Martti Lutsar

Osalesid komisjoni liikmed: Evelyn Sepp, Trivimi Velliste, K. M. Vaher, Ülle Rajasalu

Puudusid: Jarno Laur

Kutsutud: Andres Vihmar, Tarmo Türksoni

Päevakorras:

1. Andres Vihmari küsitlemine. Arutelu

2. Tarmo Türksoni küsitlemine Arutelu

3. Jooksvad küsimused

I Vihmari küsitlemine. Arutelu

M. Leivo: Ma tänan teid Andres Vihmar, et te leidsite võimaluse meiega kohtuda.

M. Leivo tutvustas komisjoni tööd, eesmäärke ja komisjoni kodukorda.

M. Lutsar luges ette Riigikogu kodukorra seaduse § 22 ja 23 tulenevad uurimiskomisjoni õigused ja kohustused. *Allkirjastati vastav dokument.*

M. Leivo: Nii formaalsused on täidetud. Meile teadaolevalt viibisite te Estonia laeva hukuõl laeval. Ja te töotasite laeval purserina. Mis nende kohustuste hulka kuulub.

A. Vihmar: Nimi on Andres Vihmar. See oli kõik reisijatega seonduv. Piletitega, reisijate majutamine jne.

M. Leivo: kas teil on praegu midagi Estonia asjaolude kohta meile midagi öelda. Teie oma arvamust, seisukohta või muljed. Hinnanguid näiteks sellele järgnenud perioodile, kus toimus ametlik uurimine. Sellele järgnenud perioodile, mis on nüüd kätte jõudnud. Mis on seotud valitsus komisjoni tööga või Riigikogu komisjoni tööga või Rootsis avaldatud tollitöötaja nõ ülestunnistusega Estonial veetava kauba kohta.

A. Vihmar: hiljuti ma vestlesin riigiprokurör Kurmiga ja ausalt öelda sellele lisada mul midagi ei ole. Iseenesest, et öelda, et hakake nüüd rääkima, palju aega on mööda läinud ja tahab meenutamist. Mul on lihtsam, kui te küsite küsimusi.

E. Sepp: kuidas te kirjeldaksite üldse olukorda juhtimistasandil ja turvalisuse tagamise olukorda laeval 1994. aastal, kõige üldisemalt.

A. Vihmar: üldiselt oli sellel laeval, mis puudutab reisijate ohtust ja turvalisust oli kõik reeglite järgi paika pandud. Õppehäired toimusid regulaarselt, igal ühel olid kohustused mida ta pidi järgima ja neid täideti väga täpselt. Ma ei julgeks öelda küll, et ta oli kehvem kui tänapäeval. Võib olla on tulnud nõudeid ja täiustusi tänapäeval juurde, aga sellel ajal mis siis olid kehtestatud normis, see laev vastas kõigile.

E. Sepp: küllap on teile ka kogu selle hilisema aja jooksul ja ka enne laeva õnnetust kõrvu ulatunud, on nad siis kuulujutud või midagi enamat, sellest mida sellele laeval veeti ja kui korralik ja tõhus oli ..... mis lasti võib olla kuhugi. See ei ole küll teie ametiülesannetega seotud. Mis te ise nagu nendest kõige rohkem tõsisemaks peate või oma hinnangul, millel võib ka tõepõhi all olla.

A. Vihmar: kas te peate silmas seda, et millised kuulujutte ma kõige pealt usuks või neid versioone?

E. Sepp: jah, nimetame neid siis versioonideks.

A. Vihmar: see Rootsi tollitöötaja versioon, tema väitis, et taon teadlik sellest, et selle laevaga veeti sõjalisi materjale, arvatavasti inimene ikka vastutab oma sõnade eest, et teab. Vandenõuteooriaid on igasuguseid, et lasti põhja, pandi pomm.

E. Sepp: ma pigem pidasin silmas, ... Et Eesti ametivõimud on ka mitmel puhul tunnistanud, et igasuguseid asju veeti selle laevaga. Teie nagu laeva sees oleva inimesena.

A. Vihmar: ametlikult ei ole Eesti võimud ei ole midagi tunnistanud, et neil oleks teavet selle kohta. Laevas ei kontrollita lasti vastavust deklaratsioonidele. See on eelnevalt tolli poolt tehtud. Mitte keegi ei hakka laevas seda lahti tegema ja vaatama, kas seal on sees see mis seal peab olema. Selleks ei ole aega ja õigusi.

T. Velliste: ma küsixin selle sündmuse üldise taju kohta. Tegemist oli teie jaoks elus äärmiselt erandliku ja ekstreemse sündmusega. Nimetasite õppusi ja et laev oli korralikult käitatud. Kui suurem määral see olukord, mis tegelikult juhtus erines õppustest. Kuivõrd te hindate tagant järgi te olite suuteline olukorda hindama, millal te saite aru, mis tegelikult juhtumas on. Tunnistajad võivad anda väga erinevaid ütlusi ühe ja sama asja kohta, kuna nad näevad asju erinevalt. Aga see on nagu sissejuhatav küsimus. Te olete üks väheseid inimesi kellega ma üldse olen kohtunud, kes olid laeval. See on oluline mõista.

A. Vihmar: mis puudutab reaalselt olukorda ja kuidas õppusteks valmistuti, see olukord oli iseenesest kardinaalselt erinev. Teatavasti õppusi viiakse läbi normaalolukorras, püütakse mängida mingit olusituatsiooni. Aga kui laev on 20-30 kraadi kreenis, siis on seda õppustel väga raske simuleerida, see tähendab, et suurem osa liikuvast inventarist on mööda laeva laiali lennanud ja teine fakt et inimesed kes viibisid sel hetkel laevas, olid paanikas. Kõik hakkasi üles poole välja tulema.

T. Velliste: kas te olite ka ise paanikas.

A. Vihmar: ma ei saa öelda, et see oli paanika oli. See oli mingi teistsugune seisukord kui tavaliselt. Mina sain aknast välja, mul kukkus ka kapp ukse ette. Seal ei olnud võiamlik enamuksest välja saada.

M. Leivo: kas Estonial oli oma turvateenistus?

A. Vihmar: see puudutab, jah olid turvamehed, kes vaatasid reisijate järgi, et kui korrarikkumisi toime pannakse.

M. Leivo: see reis ei erinenud mitte millegagi millestki teisest.

A. Vihmar: ei.

M. Leivo: kas oli mingeid olukordi varasematel reisidel, kus turvatöötajatel tuli suuremat tähelepanu pöörata reisijate korralekutsumiseks, millised ekstreemsemad situatsioonid üldse olid laeva peal? Kas on olnud ka selliseid reisijaid kes ähvardavad laevameeskonda? On need rootsi või eestikeelsed?

A. Vihmar: no kui rahvas pidutseb ja üle määra joob, siis tekivad omavahelised ütlemlised jne. reisijad alluvad põhimõtteliselt laevameeskonnale. Ähvardatud ikka on. On mõlemast rahvusest.

T. Velliste: ega ei olnud sellel õhtul märgatavat hilinemist väljasõidul ja kas see oli tavaline, et laev ei läinud õigel ajal välja, et oodati kellegi järgi.

A. Vihmar: tuli ka seda ette, et oodati mingite autode järgi või võttis lasti mine rohkem aega. Olenes tõesti, et kui kiiresti tollist läbi on saanud.

T. Velliste: aga sel ööl te ei mäleta, et oleks midagi erilist olnud.

A. Vihmar: see ei paistnud küll välja. Seda juhtus,. Et laev lihtsalt jääb hiljaks, ta sõidab selle 10-15 minutit tagasi.

M. Leivo: kas teiega on kohtunud Estonia teemadel peale Kurmi komisjoni veel siis kui rahvusvaheline komisjon töötas. Kas teis kuulati üle, paluti selgitusi või oma seisukohti.

A. Vihmar: jah loomulikult, kohe esimene ülekuulamine oli Stockholmis, kui me sinna jõudsim. See toimus isegi laeval juba. Sellel laeval kuhu me pääsesime. Mariellal. See oli Rootsi politsei.

M. Leivo: kuna te pääsesite Eestisse?

A. Vihmar: ei mäleta täpselt kas kahe päeva pärast, meid paigutati alguses haiglasse.

M. leivo: kui te Eestisse jõudsite, kas Eesti politsei tundis ka teie vastu huvi.

A. Vihmar: kaitsepolitsei, lennujaamas toimus järgmine ülekuulamine.

M. Leivo: ja nende selgitustega on rahule jäädud.

A. Vihmar: ei siis ma kohtusin veel rahvusvahelise uurimiskomisjoni Rootsi poolse juhiga Tallinnas Olümpia hotellis. Selline uurija nagu Karmi oli, ta on nüüd vist surnud, seda oli vist mingi kaks korda.

E. Sepp: kas teie ütlused on ka selle rahvusvahelise uurimiskomisjoni poolt... kuna nad küsitlesid väga vähesel hulgal tunnistajaid. Et kas need on ka selles lõppraportis.

A. Vihmar: tsiteeritud mind küll ei ole. Kindlasti on seal tehtud mingeid üldistusi, mingite ülekuulamiste põhjal.

E. Sepp: aga kas te umbes mäletate, kui see Rootsi poole esindaja, rahvusvahelise uurimiskomisjoni oma, teid küsitles, et mis suunalised need küsimused olid, või tema huvi oli.

A. Vihmar: üldiselt oli täpselt samasugused küsimused, et mis siis toimus, kas te märkasite midagi erakordset, kas kõik oli tavaline jne. Mis te arvate selle komisjoni tööst.

E. Sepp: kas see oli ka protokolliga fikseeritud.

A. Vihmar: oli küll jah.

Ü. Rajasalu: alustasite oma juttu sellega, et laev vastas kõikidele normidele. Kas see laev tegelikult ka vastas või oli see dokumentides vaid nii.

A. Vihmar: seda kas ta tegelikult vastab seda kontrollivad mereadministratsioonide esindajad. Minu teada, kui laev ei vasta, siis teda ei lasta üldse sõitma.

Ü. Rajasalu: süüdistati ka pärast või esimesed süüdistused olid meie kapteni ja meeskonna suhtes, et laeva kiirus oli väga suur ja ei kontrollitud olukorda. Teie hinnangul palju see tõele vastab.

Ü. Rajasalu: ma arvan, et need süüdistused esialgu, pärast on neist suhteliselt vähe räägitud.

T. Velliste: kui Rootsi politsei teid küsitles, et kas teid üldse oli võimalik küsitleda, te olite läbikülmunud ja vees ligunenud. Kui puhtalt te üldse välja tulite, saite mõne parve peale? Te olite füüsiliselt suhteliselt heas seisukorras, et teid oli võimalik küsitleda.

A. Vihmar: mind tõmmati parvele. Me olime loksunud peaaegu 12 tundi, laev jätkas pääste operatsiooni, terve järgneva päeva ja me jõudsimme Stockholmi selle päeva hilisõhtul, mind vintsiti välja kuskil hommikul 8-9 paiku, helikopteriga ja selle päeva hilisõhtul hakati küsitleva.

T. Velliste: aga te olite võimeline andma adekvaatseid tunnistusi.

A. Vihmar: ma arvan küll jah.

Ü. Rajasalu: kui see ülekuulamine algas, kas te siis pidite ise oma nime nimetama.

A. Vihmar: jah, selle nime küsimine oli nii, et seda küsiti praktiliselt iga 10. minuti tagant. Tekkis juba tunne et peetakse ebanormaalseks. Aga seda tuli tihti öelda.

Ü. Rajasalu: teie hinnangul, teatavasti on üks praamitais rahvas kadunud. Kas ainult nemad said oma nime ise ütelda. Keegi teine ei saanud nende eest ütelda.

A. Vihmar: küsiti ka teiste käest, et mis selle nimi on, lihtsalt kontrolli mõttes. Keda sa veel tead.

Ü. Rajasalu: et kui räägiti siis küsiti nime.

M. Leivo: sama nimedest, et mõistan seda täiesti, et kõik inimesed kes tegelesid selle asjaga - inimeste päästmisega jne. kas te panete selle lihtsalt sellise olukorra ekstreemsuse arvele või te oskasite ka hinnata, et võib olla Rootsi pool tahab nimesid, siis Eesti pool, siis laeva kapteni käest jne.

A. Vihmar: jah, ma pidasin silmas, seda esimest päev ja õhtut, siis pidid selle ka kirjutama, mitte ainult ei küsitud. Ja kui mind haiglasse viidi, ka siis pidin selle fikseerima.

M. Leivo: öelge palun, teie hinnangut ühe kadunud parve kohta, keda kõige eredamalt esindab kapten Piht. Kas teie arvates on see legend, teie hinnang.

A. Vihmar: sellest on nii palju kirjutatud, et seda võib pidada legendiks, aga kui võtta selle järgi kuidas neid rutiine täideti, et selleks et see nimi saaks usaldusväärne, pidi inimene ise ja pluss küsiti teiste käest ka veel jne.

T. Velliste: et keegi pidi siis kinnitama, et ta on Piht?

A. Vihmar: niimoodi jah, seda nagu konkreetset jutu sees. Räägin oma kogemustest.

Ü. Rajasalu: teie tegelesite siis reisijate ja kajutite jaotamisega. Meile teadaolevalt oli kapten Pihti kajutis perekond Voronin. Ma ei mäleta mis oli selle äia nimi. Ruskov vist. Miks nad Pihti kajutis olid ja kus oli siis Piht ise.

A. Vihmar: tegelikult see ei olnud Pihti kajut. See oli üks laeva lukskajutitest. Kapten Piht valmistas ette Rootsis eksamiteks. Ja siis ta viibis ka laeval kui ei olnud tema töövahetus. Ja sel hetkel ta elas nendes ühes lukskajutis, mis oli broneeritud nagu tema nimele. See ei olnud konkreetset tema kajut. Kui teda laevas ei olnud siis see kajut oli vabamüügis.

Ü. Rajasalu: aga see kord ta nagu oli

A. Vihmar: jah see kord oli, aga ma ei mäleta millises kajutis ta oli võis vabalt olla ka kõrval kajut. Ta tuli piletiga peale.

M. Leivo: seletage ära, et laeva peal on kaks kaptenit, nad sõidavad vahetustega, et kas on nii, et kaptenil kui laeva esimesel mehel, et ta ei olegi oma kajutit.

A. Vihmar: on. Sellel kaptenil kes täidab konkreetset töö ülesandeid, kes on kapten.

M. Leivo: see kapten kes on vahi. Sellel on kajut olemas, aga ei ole nii, et kaks kaptenit, et on kaks kapteni kajutit, üks elab ühes, teine teises?

A. Vihmar: ei. Nad sõidavad üksteise all, kui üks on, siis teist põhimõtteliselt kaptenit ei ole. Ta võib füüsiliselt olla, aga ta ei kapten. Nii ka meeskonnaliikmetel on omaette kajut.

M. Leivo: et ka meeskonna liikmed on vahetustega. Kas elategi nii, et erinevate vahetuste inimesed sama professioniga elasid ühes ja samas kajutis.

A. Vihmar: jah. Vahetati nõ.

E. Sepp: see tähendab seda, et on tõenäoline, et ühe vahetuse mõned isiklikud asjad on ka järgmise vahetuse ajal seal. Ei tassi kogu aeg neid kaasa.

A. Vihmar: jah loomulikult. Tööks vajaminevad asjad on laevas, vorm, hügieenitarbed. Kõik mis ei vajalikud kodus vaid on vajalikud laevas.

E. Sepp: nõ kaptenikajut on siis põhimõtteliselt on nagu presidendisviit. Lihtsalt üks luksusklassi kajuti üldnimetus, mida müüakse piletiga välja.

A. Vihmar: ei olnud. Kapteni kajut ... kust see termin on tulnud, et see oli kapteni kajut. See oli lihtsalt üks laeva lukskajutitest, kus kapten Piht, kui ta oli reisis, mitte tööl, siis elas. Sellel õppeperioodil.

T. Velliste: kas see, et kapten Piht oli ka samal päeval laevas oli erandlik, selletõttu, et ta oli reisil Rootsi õppustel, see ei olnud sageli esinev praktika. Või oli nii, et kaks kaptenit võisid sageli olla laevas. Ainult et üks kapten oli siis ametis, teine oli kaasa sõitmas, ja kas kaasa sõitmine tähendab – et nad võisid üksteist teatud olukorras välja vahetada. Või selline vahetamine ei tulnud kõne allagi. Üks kapten oli alati terve reisi aja.

A. Vihmar: loomulikult terve reisi. Viimasel ajal see kapten Pihti tihe reisis viibimine enne seda õnnetust oli tingitud sellest, et ta valmistus Rootsi lootsieksamiteks. See eeldab seda, et ta peab füüsiliselt sõitma ja õppima seda trajektoori.

M. Leivo: loon ühe teoreetilise konstruktsiooni. Laevas on kaks kaptenit, üks on tööl, teine on reisijana kaasas. Ja kui selle aja jooksul peaks kapteniga mida tervislikel põhjustel juhtuma, siis ei asu tema asemele mitte teine kapten, kes juhuslikult laevas on, vaid asub reglemendi järgi kas esimene tüürimees, kuidas need asjad käivad.

A. Vihmar: reglemendi järgi peaks asuma kapteni kohuseid täitma vanem tüürimees.

M. Leivo: vanem tüürimees mitte juhuslikult laevas olev teine kapten?

A. Vihmar: ei.

M. Leivo: tormi ööl, selle episoodi ajal selle Anderssoniga võis midagi juhtuda, siis Piht ei saanud ka teoreetiliselt laevajuhtimist üle võtta, sest seda ei saanud juhtuda, sest selleks oli olemas vanem tüürimees.

A. Vihmar: teoreetiliselt võis see juhtuda. Aga...

M. Leivo: siis kui rahvusvaheline uurimiskomisjon tegeles laeva veealuse uurimisega, siis tuukrid pöörasid väga suurt tähelepanu just nimelt nendele kajutitele, mis asusid vööris ja mille aknad avanesid vööri. Ühes nendes kajutites elas perekond Voronin, isa, poeg ja äi. Kapten Piht ei omanud konkreetset kajutit vaid oli ühtedes luks kajutites. Uuriti põhjalikult neid kajuteid, millest ma teen järelduse, et tuukrid otsisid Pihti asukohta. Kas ma teen õige järelduse, nad lihtsalt sattusid Voronini asjade peale, aga tegelikult otsisid Pihti asukohta.

A. Vihmar: seda ma ei oska kommenteerida, ma ei oska aimata, mis kaalutlustel uurimiskomisjon lasi seda teha.

M. Leivo: Kurmi komisjoni avalikust osas on toodud üles, et seda Voronini kohvrit on ju uuritud ja vaadatud. Kui ma saan teie jutust aru, siis ka võib olla uurijad olid segaduses, millises kajutis ikkagi Kapten Piht elas. Kas maapeal on jälge reisijate asukohtadest, et mis kajutis nad elavad, võis seda teati ainult laeval.

A. Vihmar: ei see on väljatrükk, mis tehakse enne laeva väljumist broneerimissüsteemist, selle peal on inimese nimi, kajut.

M. Leivo: aga kapten Piht ei kuulunud ju nende reisijate hulka, kes lunastas raha eest pileti.

A. Vihmar: ei ta ei kuulunud raha eest, aga firma võib, st tol korral tegigi nõ 0 pileti.

M. Leivo: nii, et ka kapten Pihti kohta informatsioon 0 maksumusega pileti kohta jõudis mandrile, või tuli ainult see nende kohta kellele müüdi kassast pilet. Oma meeskonna inimestele seda ei müüdud, järelikult see info kaldale ei jõudnud.

A. Vihmar: ma ei oska konkreetset Pihti kohta öelda, kas ta oli reisijapiletiga tol korral sees või oli ta laevarollis sees.

M. Leivo: ma millegi pärast arvan, et ta ei olnud reisija piletiga. Kõige klassikalisemas mõttes. Ta omas privileege kindlasti.

A. Vihmar: viimane laevaroll on säilinud piirivalves, seal peaks olema näha, kas ta on kantud laevarolli või ole. Kui ta on laeva munsterrollis, siis tema kohta infot reisijate nimekirjas ei ole.

E. Sepp: aga igal juhul on Voronini kohta, kes elas kajutis nr ..., ja see on fikseeritud.

A. Vihmar: jah.

T. Velliste: enne ütlesite, et kui laeva väljumine mingil põhjusel hilineb, oodati nt mõnda autot, ei olnud see probleem, sest sõidu ajal tehti see aeg tasa. Kui oluline oli teie meelest firmale, ärikultuuri seisukohast see, et kas või hambad ristas peab jõudma õigel ajal kohale. Kas see dikteeris kaptenile teatud reeglid. Et igal juhul tuli jõuda. Või kapten ütleb, et äri äriks, sõidan nagu mina tahan.

A. Vihmar: Estonia on ilmastiku tõttu hilineanud nii Tallina kui Stockholmi sadamasse.

T. Velliste: ta oli tormine öö tol korral.

A. Vihmar: see ei olnud mitte erakordset tomist. On olnud hullemaid.

T. Velliste: sellise tormiga nagu tol korral oli, teie hinnangul ei olnud midagi erilist pingutada, et panna õudselt auru juurde, et jõuda õigeks ajaks.

A. Vihmar: ma arvan, et ei pidanud, sest kui laev hakkas soome lahe suust välja jõudma, enne seda oli suhteliselt rahulik.

Ü. Rajasalu: hästi palju on räägitud igasugustest – on nad siis kõmakad või plahvatused, kas teie ka kuulsite neid.

A. Vihmar: konkreetset ma ei oska öelda. Kui suur laine lööb vastu laeva, siis see tundub ka sellise päris kõva pauguna. Laine tugevus, iga erineva laine puhul on erinev, nii, et kord lööb kõvemini, kord vaiksemalt.

Ü. Rajasalu: reisijad, see on selge, et ta võib neid tugevaid laineloksumisi pidada nendeks plahvatusteks. Aga teie jaoks oli see tavaline heli.

A. Vihmar: tavaline heli.

T. Velliste: teie meelest ei toimunud, ei jõudnud teie kõrvadeni ühtegi iseäraliku heli, mis oleks teid tähelepanelikuks teinud. Kõik olid seotud loodusega ja ilmaga.

A. Vihmar: jah.

E. Sepp: hiljem ja ka lõppraportis on fikseeritud, et justkui oleks laeva kiirus olnud ebanormaalselt suur, just enne õnnetust. Kas teie oskate seda ... kommenteerida, kas oli siis mitte asjakohaliselt suur, või oli ta tavaline. Kas ei tekkinud küsimust, et miks on kapten valinud põhjendamatult suure kiiruse arvestades mingeid olusid jne.

A. Vihmar: ma ei oska seda tõesti kommenteerida. Võib olla tõesti see kiirus, et nagu enne ütlesin, et kui sõidab Soome lahes enne kui ta jõuab avamerele, need ilmastikumõjud on väiksemad laevale. See kiirus võis sellel hetke olla tõesti piisav, ma ei arva et ta oleks palju.

T. Velliste: on hullematki ilma olnud, et teie hinnangul varasemad tormise ilmaga sõitmised on olnud põhimõtteliselt sama kiirusega, teie meelest kapteni käitumises ja laeva juhtimises ei olnud mingit erilist muutust.

A. Vihmar: mitte märkimisväärselt.

M. Leivo: millistes..... võis kapten või laevapersonal võisid otsustada, kui palju mere peal tagasi siis jõudis teha normaalse sõiduga.

A. Vihmar: see oli kapteni otsus. Minu arvates ei olnud sellist kultuuri, et iga hinna eest oli vaja õigeaegselt sisse sõita. see sõltub tuulesuunast jne.

M. Leivo: väitsite kuni Soome lahe suudmest välja jõudmiseni oli suhteliselt normaalne. Kas ajalises või meremiiliga mõõtes palju jäi siis selle huku koha ja Soome lahe suudme vahele? Jäi 2 tundi, tund.

A. Vihmar: isegi alla tunni.

M. Leivo: nii, tegelikult 1 tund meremõju, mis laevanina ära lõhkus.

A. Vihmar: umbes. Ma arvan, et isegi vähem.

M. Lutsar: te olete kindlasti lugenud seda rahvusvahelise uurimiskomisjoni lõppraportit ja olete kursis nende seisukohtadega ja olete andnud mitmeid tunnistusi. Kas teil on konkreetselt midagi välja tuua millega te seal nõus ei ole, mis teie väidetega kas erinevate tunnistusi andes või teie seisukohtadele on vastuolus.

A. Vihmar: ei seal raportis on kõik väga teoreetiliselt õigesti paika pandud kuidas hakkavad mõjuma teatud jõud mingil hetkel.

M. Lutsar: millised sellised kas kuulujutud või seisukohad, millised teie oma hinnanguid ja kogemustes ümber lükkaksite. Mis põhjustas laevahuku või siis sõjatehnika vedude kohta. Kui te ütlete et teil mingeid vasturääkivusi teie meelest ei ole, siis te peaks olema konkreetselt midagi nende versioonide vastu, millel on midagi vastu öelda sellele ametlikule versioonile.

A. Vihmar: on räägitud, et keegi olla näinud, et mingi kiirpaat kihutab seltskonna inimestega minema, ma arvan küll, et see on alusetu. Sellise ilmaga paat ei...

T. Velliste: kas enne laevahukkumist või pärast?

A. Vihmar: enne ikka.

M. Lutsar: munsterrollis on kõikidel laeva personaliliikmetel häirenumber. Et mis oli teie häirenumber ja need häirenumbrid peaksid olema siis vastavalt kas tulekahjule või vesi laevas jne. et kui see häire antakse, siis iga laeva pereliige teab mida ta peab tegema. Aga mis piirkonnad ja mis ülesanded teil olid selle häirenumbri kohaselt ja kas te saite ka ülevalt poolt piisavalt infot, selle kohta mida te tegema peate. Kas teile öeldi konkreetselt mis häire on.

A. Vihmar: häirest teavitamine toimub helisignaalidega tavaliselt. Kui ei ole võimalik kasutada sidevahendeid. Ma ei saanud toimida, ma ei jõudnud, minu kohuseks oleks olnud minna laevasilda, aga ma ei jõudnud sinna. Puhtfüüsiliselt.

E. Sepp: te ütlesite et teoreetiliselt see lõppraport on korrektne. Aga praktika ja teooria on väga erinevad asjad, et milliseid selliseid kriitilisi tähelepanekuid praktiku seisukohalt teeksite.

A. Vihmar: sellest on nagu eelnevalt räägitud, ajakirjanduses, et küllaltki palju on selliseid kohti, kust on nagu väga kergelt üle mindud või on üldse jäetud nagu üldse tähelepanuta. Kas või see autoteeki sisemuse uurimine või siis võimalik teise parda poolt vaatamine, kus siis väidetavalt peaks olema auk. Sama moodi on raportis kirjas, et ei peetud vajalikuks identifitseerida neid inimesi, kes leiduvad sillal – surnukehi. Et siin oli teooria, et kapten oli sillal, kas ta lasti varem maha või igasugused sellised kuulujutud. Et seda oleks ju väga kerge ümber lükata, aga komisjon ei ole seda vajalikuks pidanud.

E. Sepp: aga meremeeste ringkondades seda nagu kommenteeritakse neid tähelepanekuid, nõ asjatundjad ise. Kas nad oskavad seda terve mõistusega seletad.

A. Vihmar: ei oska, miks see nii on.

T. Velliste: milline oli eeskirjade järgi kapteni, tüürimehe, pootsmanni, laeva juhtivate ohvitseride kohustused sellises olukorras käitumiseks, mida nad pidid tegema ja kui paljud siis jõudsid või suutsid seda teha.

A. Vihmar: minu teada mitte eriti palju, sest küsida pole enam kellegi käest.

T. Velliste: kõik on põhjas, ja teil ei ole aega näha mis ja kes tegi. Ainuke mis teie teha saite oli hüpata vette.

A. Vihmar: ei, seal oli parvlaevu vaja ette valmistada teki peal. Pärast ei olnud aega sedagi teha, tuli vaadata kust kinni hoida.

Ü. Rajasalu: te väitsite et te olite rahul selle lõppraportiga.

A. Vihmar: ei ma ei ole väitnud et ma olen rahul, minu arvates on ta teoreetiliselt õieti kirjutatud.

Ü. Rajasalu: ok. Mereõnnetusel alustataksegi ju kaptenisillast. Tehakse kindlaks kus on kapten ja kes seal üldse viibisid. Kui palju siis kapten ette võttis jne. Millal te viimati kaptenit nägite.

A. Vihmar: väljasõidu õhtul.

E. Sepp: ei pruugigi kokku puutuda?

A. Vihmar: jah kui probleeme ja küsimusi ei ole, siis ei pruugi.

Ü. Rajasalu: mis tekil te ise olite?

A. Vihmar: 7 või 8. sillal ma käisin kuskil poole 12 paiku. Kaptenit ei olnud siis. Käisingi ilma prognoosi vaatamas.

E. Sepp: palju on räägitud sellest, et merenduses või laevanduses tähtsate ninade kontsentratsioon sellel reisil oli suhteliselt suur. Piht, rootsi poole erinevad kas siis eksamikomisjon jne. mingisugused väga kõrge ametiisikud. Kes seal siis olid ja kas see oli loogiliselt seletatav või oli see ekstraerakorraline.

A. Vihmar: jah Rootsi poolt olid siis need eksamikomisjoni liikmed, kes olid siis mereadministratsioonis küllaltki kõrgetel kohtadel. Eesti poolt Estlinest oli vist finantsdirektor. Kes läks ka põhja. Aga ma arvan, et see oli lihtsalt juhuste kokkusattumine.

E. Sepp: korra käis juba läbi, et laevas endas nagu sees on see üksus, kes avalikku korda tagab, aga teadaolevalt on laeval ka niisugune julgeolekut laiemas mõistes tagav üksus. Kas umbes selline liigitus on nagu asjakohane ja korrektne.

A. Vihmar: sellest üksusest ei ole ma küll midagi kuulnud. Mida te silmas peate julgeoleku tagamise mõttes.

E. Sepp: kes tõenäoliselt analüüsib riske laiemalt, mitte ei korja ära piltlikult joodikuid ja kakardajaid. Ta võib olla laeval lastiga, isikutega seotud...

A. Vihmar: sellist teenistust ei ole laevas.

E. Sepp: aga laevafirmas?

A. Vihmar: laevafirmas tol korral kindlasti tol korral ei olnud.

M. Leivo: kas laevajuhtkonnas ükskõik mis tasemel, oli selliseid isikuid kes olid ise seotud võimalike kaupadeveoga Estonial. Nii seadusliku või ebaseadusliku, et inimene oli seotud kaupadega, mida veeti samal laeval.

A. Vihmar: ei kas oli inimesi juhtkonnas, kes tegeles ärilise küljega? Ma ei oska seda öelda.

M. Leivo: kas ma sain õigesti aru teie vastusest, mis puudutab Estonia lõppraportit, et nimetate ka, et raport ei ole oma uurimuses proportsionaalne, ei ole uuritud piisava sügavusega. Ka teid ei rahulda tänasel hetkel need seletused, mis puudutavad kapten Pihti ja ühte päästeparve.

A. Vihmar: jah, kuna ma ise olen kogenud seda isikute tuvastamist, siis konkreetset õnnetuse järgsel ajal, siis see ei rahulda mind küll. Selle rutiini järgi, mis nagu minuga toimiti, oli praktiliselt võimatu sinna nimekirja saada, minu arvates- päästetute nimekirja. Ja siis kui päästetu nimekiri oli juba tükk aega üleval rippunud, kadus nagu ära need seal.

M. Leivo: seal on neid nimesid veel, kes algul oli veel päästetute nimekirjas ja kadusid, Võru linnapea jne. kokku vist 8-9 isikut. Lõpetame praegu, täname teid, et kui meil tekib tarvidus siis kasutame võimalust teiega kohtuda veel. Tänan veel kord.

A. Vihmar: veel et, selle uurimiskomisjoni eesotsas oli Andi Meister, kes astus tagasi mingitel põhjustel, et kas ta on elavate kirjas? Kindlasti oskaks tema päris huvitavatele küsimustele vastata.

A. Leivo: jah on küll ja me kohtume temaga. Ta on pensionil.

II Tarmo Türksoni küsitlemine Arutelu.

M. Leivo tutvustas komisjoni tööd, eesmäärke ja komisjoni kodukorda.

M. Lutsar luges ette Riigikogu kodukorra seaduse § 22 ja 23 tulenevad uurimiskomisjoni õigused ja kohustused. *Allkirjastati vastav dokument.*

M. Leivo: alustame sellest, me püüame saada sinu käest maksimaalset informatsiooni olukorrast, kus sina ei tohi avalikustada oma tööst absoluutselt mitte midagi. Aga meie eesmärk on jõuda tõeni või tõeni tunduvalt lähemale Estonia asjaoludega kui praegu seda on. Meie eesmärk ei ole praegu kedagi süüdi mõista, ega aruandeid ümber lükata vaid koguda fakte ja anda nende faktide kaudu hinnanguid olemasolevatele ametlikele dokumentidele, millest siis tulenevad järgmised sammud. Ka kuivõrd sinu poolt juhitud ametkond ei ole nii pika ealine, kui Estonia sündmused on, ometi selle ameti eelkäija oli olemas ja sellest tulenevalt küsin, kas sinul ja sinuametkonnal või sinu sõsarorganisatsioonidel on tulnud pista rinda probleemidega, mis tulenevad Estoniast tema hukkumisest.

T. Türkson: Tarmo Türkson olen mina. Teabeametil ega Teabeteenistusel, mis on Teabeameti ametlik eelkäija, ei ole mingeid fakte, andmeid ega dokumente, mis puudutaks, ükskõik millisel moel parvlaev Estoniaga veetud relvastust või midagi analoogilist. Esimest korda sai vaadatud kás Teabeameti arhiivis on midagi selle kohta, siis kui moodustati valitsuskomisjon ja kästi määrata sinna ka esindaja Teabeametist. Me vaatasime, meil ei ole, kui ma selle komisjoni kutse sain eelmisel nädalal, palusin ma veel kord vaadata, kas ei ole. Ja Teabeametil ei ole, mitte mingisuguseid dokumente ega asju selle kohta. Ma selgitaks mõne lausega kuidas julgeolekuasutuses või luureasutuses asjad käivad. On põhimõtteliselt niimoodi, et kui mina 92 aastal läksin teabeteenistusse tööle, siis minu esimesi asju, millega ma tegelesin arhiiv. Miks ma seda mainin, et julgeolekuasutuses iga inimene teab ainult seda mida talle on ettenähtud. Mina ei olnud tollel hetkel seal kõrge ametnik, arhiivihoidjana neid asju minu kätte ei jõudnud. Ehk kui 93 -94, sellise asjaga tegeleti, tõesti oli vähe inimesi teabeteenistuses, siis kui keegi nendest inimestest midagi teadis, siis teadsid vaid need inimesed, aga seda kirjalikult kuskil ei fikseeritud. Ma ei taha sellega öelda, et nad teadsid, aga see on põhimõtteliselt selgituseks, et mida teavad ühe osakonna inimesed, seda ei tea teise osakonna inimesed. See on nii üles ehitatud. Mina võin praegusel hetkel öelda, et teabeameti

arhiivis ei ole ühtegi dokumenti ja mina isiklikult ei tea midagi, et kas oleks olnud relvi või midagi muud veeti. Esimest korda see sõjatehnika vedamine, kui mina sellele tähelepanu hakkasin pöörama, oli siis kui tuli rootsi meedias, kus see tollitöötaja hakkas tegema avalikustamisi, et on olnud midagi veetud. Ise kokkupuude Estonia hukuga oli see, et tollele hommikul, kui Estonia põhja läks helistas tolle aegne peadirektor Ants Frocsh mulle ja siis me läksime siseministeeriumisse ja mina olin tollel esimesel ööl siseministeeriumis, kus ma ka kohati aitasin vastata kõikvõimalikele telefonipäringutele, kus koostati siis hukkunute ja kadunute nimekirja ja põhimõtteliselt olin nagu seal. Peale seda ma rohkem sellega kokku puutunud ega tegelenud ei ole.

M. Leivo: on üks rahvusvaheliselt väga tuntud programm, millega Eesti nüüd Euroopa Liidu ja ka naaberriikide survele on seadusandlikult ühinenud. On tunnistajakaitse programm. Kuivõrd luurajad omavad informatsiooni ühes või teises riigis tunnistajakaitse programmi alla pandud inimeste kohta. On see info riigi omand, mida kiivalt kaitstakse või on see teie organisatsioonide puhul ka teatud mõttes informatsioon, mida jagatakse omavahel, et kindlustada seda programmi.

T. Türkson: selle kohta võiks öelda, et luureasutused või siis teabeamet ei ole kordagi vahetanud mitte ühegi isiku suhtes informatsiooni, mida võiks nimetada tunnistajakaitseks – esiteks ja teiseks, kui meie mõtleme allikakaitset, mis on midagi muud. Siis põhimõtteliselt allika identiteeti teisele luureasutusele mitte kunagi mitte mingisugustel tingimustel ei avalikustata.

M. Leivo: Eestis oleva ja siis ka klassikaliselt ühe luureorganisatsiooni käes oleva kompetentsiga ei ole võimalik midagi suurt peale hakata, kui me tahame näiteks teada saada, kas näiteks Pihl on tunnistajakaitse programmi all või ei ole.

T. Türkson: jah meil ei ole selleks küll praegusel hetkel ühtegi võimalust. St et me võime sellise küsimuse esitada, aga ma ei näe ühtegi põhjust, miks meile vastataks sellele. Pigem meilt küsitaks, miks me seda küsite. Me võiksime nt öelda, et meile tegi selline valitsuse, parlamendi komisjon ülesandeks selline küsimus esitada. Me teeme selle päringu tulenevalt sellest.

E. Sepp: kuidas tervemõistuse kohaselt käitaks Eesti siseriiklik julgeolekuorganisatsioon, kui tal on põhjust arvata, et tema kodanikud .. kes väidetavalt olid ja siis kaduda. Et siis kuidas ajada jälgi.. et äkki nad läksid kuskile mingisuguse programmi kaitse alla jne.

T. Türkson: siis võiks nagu põhimõtteliselt – mina arvan, ma pakuks välja, et selliste programmidega tegelevad põhimõtteliselt õiguskaitseorganid – oleks nagu kaks varianti. Kas siis tavaline politsei, kriminaalpolitsei. Või siis meie mõistes kaitsepolitsei võiks oma kolleegide käest, kui me Estoniast räägime, siis kas Rootsi või Soome asutuste käest küsida. Teine asi on see, et ma hetkel ei oska öelda, äkki on meil siseministeeriumite tasemel sõlmitud äkki mingisugune koostööleping tunnistajakaitse programmide suhtes, ühesõnaga selle põhjal saaks seda võib olla küsida.

M. Leivo: ega see tunnistajakaitse programm ei olegi nii üheselt hoomatav. Eesti riik on klassikalise tunnistajakaitse programmi jaoks liiga väike. Selle pärast on seal ka Läti ja Leedu sinna hõlmatud. Sõltub millist identiteeti inimesele tahetakse anda. Aga täna küsime ikkagi üht, kui kapten Piht on allutatud sellele programmile, kas on olemas mingisuguseid väliseid võimalusi, peale nende endi kes seda tegid, et me jõuaksime sellele jälile.

T. Türkson: ma julgeks pakkuda, et kaduvväike. Selles mõttes, et kui asi on korralikult ülesehitatud eesmärgiga, et see asi ei tohiks välja tulla, siis nad teevad kõik endastoleneva et see ei tuleks välja. Kui tegemist on suurte riikidega.... On olnud ka meil juhtumeid, kus mõni inimene näiteks küsib oma teenete eest tasuks nt kodakondsust, siis põhimõtteliselt võiks öelda nagu seda – meie oleme öelnud, et Eesti riigi seadused ja asjad on ülesehitatud selliselt, et Eesti riigi kodanikuks saamine sind ei päästa, et kui sa tahad ennast varjata. Kui sa tuled Eestisse kodakondsuse andmiseks tehakse valitsuse otsusega, see läheb Riigi Teatajasse. Ja see

tuleb kõik sealt välja. Punkt 2, et eesti on niivõrd väike, et seal paistad nii kui nii silma. Riigi väiksusest tulenevalt. Küll aga ma tean, et suured riigid, kus on kümneid ja miljoneid inimesi on võimalik isikuid ära peita, mille territoorium on suurem, saab teda ringi paigutada jne. ma arvan isiklikult niimoodi, et kui riigis on olemas tunnistajakaitse programm, siis järelikult selle riigi valitsus teatud tingimustel peaks saama anda korralduse oma sellele asutusele või organisatsioonile, kes seda ellu viib, et vot see konkreetne isik tuleb teavitada pärivat riiki. Selles mõttes mõtlen nagu vastupidi, et kui meie kriminaalpolitsei on tunnistajakaitse programm ja nt Rootsi keskkriminaalpolitsei pöördub nende poole, rääkige nüüd välja oma tunnistajakaitse programm, siis ma eeldan, et keskkriminaalpolitsei direktor läheb siseministri juurde ja ütleb meile on tulnud selline palve, mida ma pean tegema. Ja kui nüüd Rootsi siseminister on Eesti siseministrile öelnud, siis Eesti valitsus arvab, et siis ma arvan, et ameti tasandil selliseid otsustusi ei tehta. Aga ma võin eksida, aga ma arvan, et see on nii.

T. Velliste: nagu me teame tegeles kaitsepolitsei Estonia laeva põhjaminekuga kohe sündmuse järel. Kaitsepolitsei tegeles sellega küllaltki intensiivselt. Mingisugusel hetkel võrdlemisi ruttu ta lõpetas selle tegevuse. Kas on võimalik tagant järgi hinnata, et see põhjus oli see, et kaitsepolitsei tuli küllalt kiirelt järeldusele, et tegemist ei ole kriminaalse asjaga vaid õnnetusjuhtumiga. Või kas kaitsepolitsei võis või oleks pidanud näiteks kasutama ka nt Eesti välisluure abi, et kontrollida võimalikke väliseid seoseid, kas või vene meedias kirjutatud süüdistused ja vihjed. Kas neil võis olla loogiline vajadus igaks juhuks paluda kontrollida eesti välisluurel kontrollida mõningaid hüpoteese.

T. Türkson: minule teadaolevalt ametlikult kaitsepolitsei selles küsimuses teabeteenistuse ja teabeameti poole ei ole pöördunud.

T. Velliste: kas see põhjus võis olla see, et kaitsepolitsei ei näinud selle järele mingit vajadust.

T. Türkson: Ma ei oska öelda kas nad nägid vajadust, pigem nad jõudsid oli tollel hetkel arvamus, mida see rahvusvaheline komisjon kinnitas, et see oli õnnetusjuhtum, mille tõttu ta põhja läks. Nüüd tekib küsimus, kas seda asja ka tollel hetke uuriti piisava põhjalikkusega või mitte. Ja lõppkokkuvõttes selle põhjalt hakkasid tulema igasugused teooriad, hüpoteesid ja lood. Ma ei oska... Lõppkokkuvõttes võiks ikkagi öelda, et kui see laev üles tõsta, siis võiks see nagu selguda. Või siis punkt kaks, usaldusväärne firma, kes teeks 100% kõigest, mitte et film sai otsa selle koha peal kus auk oli ja sellised väljendid välistada. Nii kaua kui see laev seal põhjas on, kui seda füüsiliselt ei ole võimalik vaadata, ei ole võimalik konstrueerida, siis need hüpoteesid jäävad igavesti kestma. Ma siiski kipun ka kartma, et kui see laev üles tõstetakse ka siis need hüpoteesid ei lõppeks.

M. Leivo: aga ikkagi väga paljud kukuksid ära. Kõikide maade eriteenistused on omavahel natuke rivaliteedis, ega eesti ei ole siin mingi erand. Kas näiteks kaitsepolitsei ja teabeameti omavaheline koostöö puudumine Estonia teemal, kas see võib tuleneda sellest, et sisuliselt kaitsepolitsei ei ole pidanud tarvilikust teiega seda küsimust arutada või teie käest informatsiooni paluda. Või tuleneb see hoopis sellises mõttes rivaalitemisest. Seda on ka mitut sorti, a la hiidlased saarlased omavahel jne. Kas sellised suhted võivad olla andnud selle Estonia uurimisele ka mõningase varjundi.

T. Türkson: ma julgeks öelda selle peale niimoodi, et nüüd kui valitsuskomisjon moodustati ja seda asja tehakse. Siis see rivaliteet seda asja minu arvates ei kahjusta. Küll ma võin seda öelda, et 90-ndate keskpaigus tolle aegne kaitsepolitsei peadirektor Jüri Pihl ja teabeteenistuse peadirektor Ants Frosch nende suhted liikusid sinusoidselt ja ma ei oska öelda, mis hetkel nad olid need olid suurest sõprusest kuni mitte tereütlemisseni, nad kõikusid. Ma ei oska öelda, kui Estonia põhja läks, millises seisus nad siis olid. Seda võivad kinnitada ka teised inimesed. Ma pidin isegi suuvoodriks olema, et mine ütle Jüri Pihlile seda ja seda. Ja siis ma ütlesin Jüri Pihlile seda ja tema ütles, et mine ütle Antsule seda jne.

M. Leivo: ja ma saan aru, et ka hilisem koordinaatsioonibüroo pidigi selle rolli enda peale võtma suures osas. Kas nõ Kurmi komisjoni aruannet kokku pannes said oma hääle kaasa öelda ka teie kaastöötaja seal. Või kas ta jäi selle komisjoni otsusega seal, oli see ka teie ametkonna arvamus.

T. Türkson: selle kohta võiks öelda nii, et järelikult me olime sellega nõus, kuna nagu justiitsministeeriumis öeldi, et te kirjalikult eriarvamusi ei esitanud. Kui kirjalikke eriarvamusi selles raportis, mis oleks teie poolt. Kuna te olete sellele allakirjutanud siis me peame sellega nõus olema. Mõningad asjad seal minu arust on, aga ega seal ei ole lõplikku tõe kõikides küsimustes. Ja seal paljudki asjad minu arvates on.. kõike saaks põhjalikumalt, aga see on täpselt samamoodi, et pressisid jälle tähtjaid peale. Mis mind kõige rohkem nagu hämmastab, kogu see mingi kummaline kohver ja Voroninid ja sellised tüübid. Mina isiklikult ei vaadanud seda, aga inimene kes meie poolt on sinna määratud, tema isiklikult vaatas seda videokasseti. Selles videokassetist ei tule välja, kas mingi kohver üldse üles toodi või ei toodud. Tuuker, kes seal kajutis oli ja neid tähti, mis ta seal kokku veeris – jah, neid võib tõlgendada, et sealt võis kokku lugeda sellist nime, aga tegelikult, see tuuker seal all kõiki neid tähti ei öelnud, et sellest Voronin võiks kokku tulla. Ta ütles seal ka teisi tähti, mis Voronini nimesse sisse sobi. Nüüd, edasi, kui vaatame konkreetset seda inimest, kellega seda seostati.. Miks me sellega tegelenud oleme, so valitsuskomisjoni poolt meile ülesandeks antud, selle tagamaad uurida. Ja selle kummalise, Kosmos või mis selle asutuse nimi oli, siis põhimõtteliselt kogu selle firma ja kõik need asjad hakkavad pihta Juta Rabbe raamatust ja peale seda kõik need spekulatsioonid on tekkinud meediasse ja tulnud just Saksa telekanali poolt. Enne seda ei ole nagu mingit sellist probleemi. Tundub, et see legend praegusel hetkel saanud alguse Juta Rabbest. Peame küll kontrollima, tulid välja seal paar päeva tagasi venekeelse so Komsomolskaja... millegi artiklid, kas need olid enne või peale seda.

T. Velliste: meie teenistuste ja meile sõbralike riikide teenistuste töökultuuri kohta. Rootsi, kas on võimalik kommenteerida, mis moodi Rootsi võimud tõenäoliselt, et meil on see tunnistus Rootsi tolliametnikult. Palun teie tõlgendust, et kui see Rootsi tolliametnik midagi avalikuks teeb, siis mis on see oletatav Rootsi võimude või vastavate riigiasutuste ja teenistuste käitumismall ja missugust infot nad valdavad. Kas on mõeldav, et näiteks, Rootsi vastavad teenitused valdavad tegelikult väga palju infot selle mehe kohta, selle tunnistuste kohta ja neil on päris hea pilt, mis see mees ja miss eal taga oli. Aga paraku meie seda teada ei saa, kuna rootslased meile seda ei ütle selge lahtise tekstiga milles asi on. Me peame ainult mõistatama.

T. Türkson: sellele on väga keeruline vastata, ma võiks öelda, et vaid kui Kurm käis Rootsis kokkusaamistel, siis vähemalt rootslased ütlesid, et ta sai kokku kõikide inimestega, kellega ta soovis. Ta võis küsida kõikide inimeste käest, mida ta soovis. Talle ei pandud kedagi kõrvale istuma, kes nagu põrnitseks otsa, et sa ei tohi rääkida. Teisest küljest, et mida rootslased teavad või ei tea... põhimõtteliselt igasuguste asjade väljatulekul võib võtta nagu erinevaid situatsioone eitada või jaatada. Konkreetse tolliametniku suhtes rootsi valitsus viis läbi uurimise ja ütles – jah veeti. Et nad midagi kolossaalselt palju teaksid...

T. Velliste: täpsustan. Kas on võimalik niisugune asi, et see rootsi tolliametnik rääkis mingisugust juttu, mille kohta meie võime arvata, et see on tõsi või on seal ka fantaasiat. Meie jäämegi selle üle mõlgutama ja me ei oska midagi ütelda, aga rootsi vastavad ametimehed teavad väga täpselt, mis sellest asjast arvata. Aga nemad vastavalt oma reeglitele ei saa seda kommenteerida. Aga tegelikult rootsi ametnikel on päris hea pilt, mida see mees tegelikult teab.

T. Türkson: jah see võib olla küll, selles mõttes, et nad võivad teada ja nad ei ütle. See on samamoodi, kui meie praegusel hetkel teeme kolmandas riigis midagi, kes võib olla Euroopa Liidu Liige, ega siis meie ei teavita seda riiki, et Eesti riigi Teabeamet nende riigi territooriumil midagi tegi, sai kokku minisuguse inimesega. Kui me peaksime vahele jääma,

kui nemad jäid vahele, et üks inimene hakkas rääkima. Siis on täpselt samuti nagu Eesti riik, nemad valivad taktika, kuidas nad selle infoga käituvad ja millise piirini nad avalikustavad. Tõenäoliselt avalikustavad nii vähe kui võimalik. Absoluutse miinimumi. Kui meil peaks samasugune analoogne õnnetus juhtuma, siis meie ka püüame miinimumi infot avalikustada, et kaitsta oma kõik võimalikke allikaid, kaasaaitajaid jms isikuid.

E. Sepp: jätkaksin. See sama rootsi tolliametnik tunnistas sõjatehnika vedu 14. ja 20. september. Sellele siis järgnes põhimõtteliselt valitsuse uurimine ja siis Hirshfeldi raport, mille uurimisülesanne oli selgelt ja kitsalt konstrueeritud ehk millest omakorda võib teha järelduse, et tunnistati tööõnnetust just nii vähesel määral, kui see oli antud olukorras võimalik. Samas on ju teada, et see spekulatsioon laiemalt, et ka huku õöl võis olla samasugune või veel hullem, mida iganes vedu, et see on kogu aeg õhus.. aga seda Rootsi pool ei tahtnud kuidagi ümber lükata, sest seda ei küsitud ja ei uuritud. Kas me võime siit järeldada, et on küllaltki tõenäoline, et oli ka sellel õöl midagi, aga nad tunnistavad professionaalsusest tulenevalt ainult seda miinimumi.

T. Türkson: see võib nii olla, ma ei oska sellele vastu vaielda ega õigeaks mõista. Ma võin öelda vaid seda, kui kõik see asi pihta hakkas, kui see raport tuli siis rootslased ütlesid mulle ka, et 14. ja 20. toimus selline asi. Miks nad tulid seda mulle ütlema? Mina sellest midagi ei teadnud. Nad ei oleks seda pidanud mulle ütlema. Nad oleksid mulle võinud seda kinnitada siis kui valitsuskomisjon moodustati. Võin samamoodi küsida, kas nad selle pärast tulid mulle seda rääkima, et me koondaksime oma tähelepanu sellele kahele kuupäevale. Ja räägiksime sellest kahest kuupäevast, kui me kokku saime. Ja kolmandast, neljandast ja viiendast ei räägiks, aga ma ei taha püstitada mingeid spiooniteooriaid, ma võin samamoodi öelda, et minul ka ei ole selge, miks nad tulid seda mulle rääkima, kui ma ise seda ei küsinud.

E. Sepp: ma jätkan. Alguses ütlesite, et esimesel õöl pärast seda õnnetust sattusite vastu võtma telefoni ja fikseerima siis ka neid esimeste päästetute nimesid.

T. Türkson: jah aga seal olid veel tööl päris mitu naisterahvast, kelle nimesid ma kahjuks ei mäleta, kes olid siseministeeriumi sekretärid. Mina pigem kui helistati ja küsiti, kas see nimi on siis, siis ma vaatasin, et oi seda nime ei ole või ja see nimi on.

E. Sepp: kas sa selles mõttes oskad tänase teadmise juures hinnata või siis toonase 28.-29.september, et kuidas osade päästetute nimed sattusid nimekirja, ala Piht ja veel hulka inimesi.

T. Türkson: ausalt öeldes ei ole õrna ettekujutust ka. seal oli nagu siseministeeriumis, et helistatakse meile, küsitakse, kas see nimi on. Kuidas ei ole, ta just helistas mulle praegu mobiiltelefoniga, ta ütleb et .... Pange selle inimese nimi kirja, ta on ju, minge talle järgi... jne. see oli konkreetne juhus. Seal tuli nagu rohkem selliste emotsionaalsete asjadega või nii tegeleda. Aga sellega ei saa välistada, et kusagil öeldi, et ta helistas mobiiliga ja et ta on pääsenud. Ma ei oska öelda. Ma sõitsin selle laevaga veidi enne ja mina ei uskunud, et see laev läheb põhja, et see on võimalik.

T. Velliste: küsin veel päästetute nimekirjade koostamise mehhanismi kohta. Ajakirjandusest jäi mulje, et info käis sinna – tänna. Kas selle info liikumise struktuur .....

T. Türkson: ma ei mäleta üldse. Seal oli faksid olid jne.. kokku Eestis see asi siseministeeriumi. Tõenäoliselt olid samasugused keskused ka Soomes ja Rootsis. Pääste asju juhtisid teised, eesti oli siis kõige vähem tähtsam. Kui mingi nimekiri üldse Eestisse tuli siis oli niivõrd mitte Eesti koostatud kuivõrd tulid mujalt andmed ja siis nagu hoiti ja millele tuginedes püüti nagu vastata. Olin esimesel öösel, pärast ei olnud, ma ei tea kuidas see asi seal edasi oli, esimesel õöl oli suur segadus, ega mingit organiseeritud tegevust ei olnud. Oli pigem siseministeeriumis olid inimesed telefoni taga, et Eestis oleks võimalik kuhugi helistada ja saada eesti keelset vastust.

T. Velliste: ja nimekirjade tegelik koostamine toimus peamiselt kas soome või rootsi keskuses?

T. Türkson: jah. Ma arvan küll, et see oli niimoodi.

K. M. Vaher: kas võiksid öelda, kuidas teabamet võiks praegu lähiajal kaasaadata erinevate juurimiste käigule?

T. Türkson: praegusel hetkel oleme rootsi luureteenistusega suhelnud komisjonilt saadud ülesandega seoses, saatnud sinna ühe kirjaliku päringu. Oleme sellele ka vastuse saanud. Samamoodi on komisjon teabametile ülesandeks eelkõige meedia ja erinevate meedias levinud, et kust on erinevad spekulatsioonid ja asjad alguse saanud. Me püüame eelkõige nagu selliste küsimustega tegeleda. Minu arust oleks nagu küsimus sellest, et kui me tahaksime lõpuni jõuda. Et siis peaksime saama ikkagi vastused kahele küsimusele, et mis juhtus ja kes või mis selle põhjustas. Kui me nendele kahele küsimusele oleme saanud vastuse, siis me on nagu selge. Kui me saame võtta laeva välja ja saame teda füüsiliselt vaadata, et ükski füüsiline konstruktsiooniviga ei ole seda teinud. Ei ole olnud mingi vääramatu jõud midagi purustanud, et siis saame edasi hakata vaatama, et kas keegi inimestest tegi mingit viga.

E. Sepp: ma saan aru, et ka teid ilmselt üllatas see Rootsi ülestunnistus. Mis teie professionaalsest positsioonist tulenevalt, mida võidi vedada?

T. Türkson: ma arvan, et pigem võis olla mingi elektroonika. Selles mõttes, et ma ei saa seda välistada. Aga põhimõtteliselt ja kui loogiliselt mõelda siis Eestis olenevad kõik võimalikud nõ lõhkematerjalid ei oleks väärinud seda, et rootslased oleksid seda enda riiki vedanud st et järelikult, kui me oletame, et veetakse mingit raketti või mürsku, siis tõenäoliselt ei oleks vaja seda lõhkeainet vedada. Sealt oleks oluline kas elektroonika, kuidas seda juhatakse, mis moodi see töötab. Ei oleks neil ka mõtet võtta liigset riski – vedada midagi mis plahvatab. See oleks võidud siin Eestis tükkideks lammutada ja ära viia nüüd see konkreetne asi, mis võtaks kogust väiksemaks ja on lihtsam peita.

E. Sepp: on ka fakt, et kui ühest laeva otsast ka midagi peale laaditakse, siis teisest ta ka maha tuleb. Kas te olete hinnanud ja jõudnud mingitele järeldustele, kuivõrd te saate seda kommenteerida, nendest toimingutest, mida võidi või pidi tehtama siin pool. Ehk siis mingid ametnikud kas siis tollist või sadamast või laevapersonalist pidid sellele kaasa aitama. Ja võimalik, et nad tegid seda siis, nõ müüsid Eesti Vabariiki. Kas nad võivad seda ka täna teha?

T. Türkson: seda ma julgeks nüüd küll öelda, et 1994. ja 2006 ei ole võrreldavad. Teisest küljest võiks jälle öelda, et võib olla tänapäeval oleks lihtsam keelatud kraami üle piiri sokutada, kui ta ei ole narkootikum. Selles mõttes, tollel hetkel kaubavoog oli väiksem, tollil oli võimalikum seda asja põhjalikumalt kontrollida. Teine asi, et kuidas need asjad välja nägid ja kas neid oli võimalik tuvastada mingisuguse ohtliku asjana. Ta võis väliselt olla pakitud näiteks faksikasti, paberipakki, ma ei tea kui suur ta oli. Kas oli furgoonauto või oli ta väike auto. Ei oska ma ka öelda. Põhimõtteliselt, et kui öeldakse, et laev õhku lasta, siis korraliku lõhkeaine korral ei pea see suur veomasin olema, sõiduautosse mahub ka piisavalt, et see külje maha lööks tõenäoliselt. Siit võib jälle öelda sellepeale, et kas on vihje nagu sellele, et natuke peale seda tolliülem ära tapeti Eestis?

T. Velliste: kui on tarvis vedada mingit väga tundlikku veost, mis võib olla ei ole kabariitidelt väga väike, siis võib tekkida alati ju alati mingisugune risk tolliametnikega. Kas tolle aegsetes oludest 94. aasta sügisel arvestades tegelikku Eestis riigi küpsus astet. Kui tõenäoline võis olla, et mingisuguse sellise natuke kogukama asja vedamiseks oleks olnud hoopis lihtsam sõita mingisuguse kiirkaatriga Piritalt või ükskõik kust rannast, ilma et Eesti piirivalve oleks jaole saanud. Siis oli veel vene piirivalve.

T. Türkson: mina ütleks, et kui 94. aastast rääkida, veneväed olid väljas, radarid ega mingid vaatlussüsteemid ei töötanud. Siis tõenäoliselt oleks sellise asja tegemine palju lihtsam olnud, esiteks. Teiseks aga on olemas Viini konventsioon, mida kõik riigid täidavad punkt punktilt, on ka Viini konventsiooni varjatud osa, mille kohta öeldakse, mida pole kuhugi kirja pandud, et mind näiteks hämmastab see, miks rootslased ei kasutanud sellise asja vedamiseks diplomaatilist posti, diplomaatilist lasti. Tulnud ükskõik kust kohast metsavahel tõstnud selle

sisse, nende konsulaarametnik või diplomaat kaasas, pannud pitsati peale. Ja sõitnud rahulikult laeva peale, ei oleks ei Eestis ega Rootsis mitte keegi seda vaadanud. Miks nad seda niimoodi tegid, et kui nad tahtsid midagi viia, miks sellist varianti ei kasutanud.

T. Velliste: äkki nad kasutasidki. Äkki oli dippost.

T. Türkson: jah, aga kui dippost oleks käinud, siis poleks Rootsi tolliametnik saanud näha neid asju, ega Rootsi tollil ei ole samamoodi diplomaatilist lasti lahti võtta. Ja kui me meenutame, mis seal oli, et umbes, et hakkas vaatama, öeldi et nendel päevadel peab tulema mingisugune asi, mida ei tohiks kontrollida. Kui asi oleks diplomaatilises postis, poleks mitte keegi pidanud midagi ütlema.

T. Velliste: aga kas ei oleks rootslastel lihtsam olnud ütelda, et see sama tolliametnik on natuke ära nikastanud või see ei kuulu nende kulutuuri juurde, et see ei tule nende puhul kõne alla.

T. Türkson: see oleks jälle siis üks järjekordne legend Estonia põhjamineamise juures. Sealt võib olla tõenäoliselt oleks võib olla võimalik mingeid täpsemaid fakte panna. Siis rootsi pool tõenäoliselt kaalus seda, et kas nad valetavad, kas see tuleb välja või ei tule, tõenäoliselt nad jõudsid järeldusele, et kui nad seda hakkavad eitama, siis nad tulevad välja ja siis nad jäävad nagu valetajad vahele. Ja siis nad leidsid, et pigem on, et anname osa tõde ja me oleme puhtad poisid ja keegi ei saa meid süüdistada valetamises. Nad lihtsalt ei andnud täies mahus infot, andisid pisikese tüki. Aga keegi ei saa öelda, et te valetasite.

E. Sepp: kas see on teie hinnangul tavapärane, et teada olevalt Hirschfeldti raporti lisad, on 70 aastaks salastatud. Ja Rootsi siseriigis see tekitab teatavat küsitavusi.

T. Türkson: ma ei ole Rootsi seadusandlusega täpselt kursis, aga tõenäoliselt oleks see samamoodi... kui nüüd ühesõnaga näiteks Eesti Teabeamet ja Rootsi luureasutus teeksid mingisuguse ühisoperatsiooni, siis Eesti seaduste järgi me saaksime panna selle täiesti salajane informatsioon, paragrahv 7 p.3 vist. Mis annaks võimaluse sätestada see 75. aastaks nõ avalikkuse piirangu alla. Kui nüüd Eesti ja Rootsi on omavahel sõlminud lepingu, et nad kaitsevad vastastikku riigisaladust vastavalt. Siis nüüd Eesti riigi poolt riigisaladust saaks avalikuks teha vaid järgmisel viisil, kui praegu kehtiva seaduse järgi. Oleks põhimõtteliselt selline variant, et Eesti Vabariigi Valitsus hindab, et selle informatsiooni saladuses hoidmine ei ole enam vajalik sõltuvalt Eesti julgeoleku huvidest ja sellega seoses saaks Eesti riigi valitsus salastatuse tähtaega lühendada nt tänase päevani, homsest oleks see avalik. Kui nüüd Rootsi Valitsus sama loogika järgi leiab, et selle informatsiooni saladuses hoidmine on vajalik Rootsi riigi julgeolekule, siis nad salastatuse tähtaega ei lühenda. Selles mõttes ongi nüüd nii, et kui meil on kahe riigi vaheline leping ja kui need lisad isegi meile tuleksid, siis meie oleksime ka sellises situatsioonis, et Eesti riigi valitsus ei saaks seda salastatuse tähtaega lühendada. Nad saaksid ainult pöörduda Rootsi valitsuse poole ja paluda seda üle vaadata. Ja kui nemad nõus oleksid, siis saaksime meie avalikustada. See on selline situatsioon on praegu.

T. Velliste: kas teie hinnangul või andmetel on Rootsi riigisaladustele tunduvalt raskem ja keerulisem kui analoogilistel juhtudel Eestis. Kui näiteks Rootsi Riigipäeva liige pääseb palju raskemini juurde Rootsi riigi saladustele kui näiteks Eesti Riigikogu liige. Meil on praegu selle komisjoni liikmed ja oleme seotud seadustega, mis puudutavad riigisaladust. Me kõik käime seaduse järgi aga meie seadused on nii tehtud, et Riigikogul on teatud asjades teatud määral jõuda. Kas saan õigesti aru, et Rootsis on see et rootsi Riigipäeva liige ei saa kõike seda mida Eesti Riigikogu liige vastavas olukorras saaks.

T. Türkson: ma ei oska kommenteerida, ma ei tea.

E. Sepp: paitab, et meil on põhjust siin kohal otsad kokku tõmmata. Jätame endale võimaluse veel kord kohtuda, kui meil tekib küsimusi.

III Jooksvad küsimused

E. Sepp: meil on kaks jooksvat küsimust. Vaheraport, mis meil tuleb selle nädala lõpuks esitada. Ja mis on reedel lõunal laiali saadetud paranduste ja täienduste tegemiseks. Kas neid on laekunud praeguse seisuga?

M. Lutsar: praeguse seisuga ei ole laekunud.

E. Sepp: mina paar tükki teeksin. Kuidas see .. kas Margusega oli juttu kuidas seda menetleda.

M. Lutsar: ta küsis sama, et kas on laekunud mingisuguseid täiendusi. Ja ta soovib selle alla kirjutada enne kui ta Rootsi läheb kolmapäeva lõunal. Ja allkirjastas ka selle otsuseelnoõ ka. ta ütles, et kui on muudatusi, siis saab.

K. M. Vaher: mul on ka üks muudatus vahearuandesse. Vaatasin lihtsalt, et see eelviimane lause mis siin on võiks ümber sõnastada.

Toimus vastavasisuline arutelu.

T. Velliste: mul teksti osas ei ole ettepanekuid, aga mul on kutsutute nimekirja kohta, keda me veel kavatseme üle kuulata.

E. Sepp: aga meil on niimoodi kokkulepitud, et üks nimekiri nendest, ootelistil olevatest isikutest on saadetud listi. Seda sai täiendada ja tulenevalt sellest, kas saame tähtaeg juurde tuleb siis planeerida see töö.

T. Velliste: mul on põhimõttelist laadi ettepanek, et kaalumiseks. Meie meetod on see, et küsime järjest kõrgemaid ametisikuid. Kuni lõpuks tolle aegsete ministriteni välja. Ja see õnnetus langes valitsusevahetusele, minu ettepanek on ka neid ministreid või mõningaid kes oli rohkem seotud, ka neid kutsuda.

E. Sepp: mina olen isiklikult teinud ettepaneku ja loodan, et seda kindlasti selle kevadistungjärgu ajal nii Laari kui Tarandit.

T. Velliste: jah need olid peaministrid, aga ka näiteks transpordiministreid jne. Meister oli enne ja järgmises valitsuses.

E. Sepp: saada ka need Marttile.

Koosoleku lõpp 14.38

*Salvestuselt maha tükinud
komisjoni konsultant Helin Noor*